
COMPETITION AND ITS TYPES: ANALYSIS OF PROBLEMS AND PROSPECTS

Tuychieva Nodira¹

Quldoshzoda Basher²

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

competition, monopoly,
oligopoly, monopsony, trust

ABSTRACT

This article describes competition and its types in detail. The article describes the appearance of competition in Uzbekistan and the world. In addition, there are various regional tasks of competition. These tasks make a great contribution to the development of the market economy.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7421324

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

---

¹ Assitant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, UZB

² Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, UZB

RAQOBAT VA UNING TURLARI: MUAMMO VA ISTIQBOLLAR TAHLILI

KALIT SO‘ZLAR:

Raqobat, monopoliya, oligopoliya, monopsoniya, trest

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Raqobat va uning turlari haqida to‘liq yoritilgan. Maqolada raqobatning O‘zbekistonda va Dunyodagi ko‘rinishi tasvirlangan. Undan tashqari raqobatning turli tuman vazifalari ham mavjuddir. Ushbu vazifalar bozor iqtisodiyotining rivojlanishi uchun juda katta hissa qo‘shadi.

Bugungi kunda hayotimizda har bir soxa va yo‘nalishda raqobatning guvoxi bo‘lishimiz mumkin. Raqobatning eng afzalligi shundaki bu jamiyatning rivojlanishi uchun juda katta turtki hisoblanadi. Raqobat o‘zi nima u qanday vujudga keladi degan savollarga ushbu maqolada javob topamiz.

Raqobat-mustaqil Tovar ishlab chiqaruvchi (korxonalar) o‘rtasidagi tovarlarni qulay sharoitda ishlab chiqarish va yaxshi foyda keltiradigan narxda sotish o‘z mavqeyini mustahkamlash uchun kurashdir. Raqobat sotuvchi va xaridor o‘rtasida vujudga kelishi ham mumkin. Sotuvchilar o‘rtasida raqobat bu sotayotgan tovarlarini narxini pasaytirish orqali o‘z xaridorlarini ko‘paytirish orqali amalga oshiriladi. Xaridorlar o‘rtasidagi raqobat esa umuman boshqacha. Xaridorlar tovarlarni arzon sotib olib ko‘roq nafililikga ega bo‘lishga harakat qilishadi.

Raqobatning turlari:

- monopolistik raqobat
- halol raqobat
- g‘irrom raqobat
- narxli raqobat
- narxsiz raqobat

Monopolistik raqobat. Bunda tarmoqdagi bir turdagi mahsulotning o‘nlab ishlab chiqaruvchilari bir birlari bilan qulay narx hamda ishlab hajmiga erishish maqsadida raqobatlashadi.

Halol raqobat. Ushbu raqobat turida ishlab chiqaruvchilar o‘z manfaati yo‘lida iste‘molchi manfaatiga zid keluvchi holatlarni qo‘llamaslikdir.

G‘irrom raqobat. Ushbu raqobatda majburlash, axloq qoidalaridan chetga chiqish, raqobatchilar obro‘sigacha putur yetkazish g‘irrom raqobat deyiladi.

Narxli raqobat turida ishlab chiqaruvchilar o‘z xaridorlarini ko‘paytirish maqsadida narxni pasaytirish usulidan foydalanadi.

Narxsiz raqobat turida esa tovarning sifati orqali raqobatlashishadi.

Bozor iqtisodiyotida raqobatning vazifalari;

1. Tartibga solish vazifasi

2. Resurslarni joylashtirish vazifasi

3. Innovatsion vazifasi

4. Moslashtirish vazifasi

5. Taqsimlash vazifasi

6. Nazorat qilish vazifasi

Tartibga solish vazifa ishlab chiqarishni talabga muvofiqlashtirish maqsadida taklifga ta'sir o'tkazish. Aynan shu vazifa yordamida iqtisodiyot bozor qonunlari asosida tartibga solinadi.

Raqobatning resurslarni tartibga solish vazifasi esa Tovar va xizmatlarni eng ko'p samara beradigan korxonalar, bozor va hududiy mintaqalarga oqilona joylashtirish imkoni beradi.

Raqobatning innovatsion vazifasi fan-texnika taraqqiyoti sub'ektlarining rivojlanishini taqazo etuvchi turli ko'rinishdagi yangiliklarni joriy etilishini anglatadi.

Raqobatning moslashtirish vazifasi korxonalar va firmalarning ichki va tashqi muhit sharoitlariga ratsional tarzda moslashishga yo'naltirilgan bo'ladi.

Raqobatning taqsimlash vazifasi ishlab chiqarilgan ne'matlar yalpi hajmining iste'molchilar o'rtasida taqsimlanishiga bevosita va bilvosita ta'sir o'tkazadi.

Raqobatning nazorat qilish vazifasi bozordagi ba'zi ishtirokchilarining boshqa bir ishtirokchilar ustida monopolistik hukmronlik o'rnatishga yo'l qo'ymaslikka yo'naltiradi. Raqobatni to'laroq shunishimiz uchun uning asosiy shakllari va belgilarini ko'rib chiqish zarur. Miqyosiga ko'ra raqobat ikki turga bo'linadi

1. tarmoqlararo

2. tarmoq ichidagi

Tarmoqlararo raqobat turli tarmoqlar korxonalarini o'rtasida eng yuqori foyda olish normasi uchun olib boriladigan kurashdan iborat. Bunday raqobat kapitallarning foyda normasi kam bo'lgan tarmoqlardan foyda normasi yuqori tarmoqlarga oqib o'tishiga sabab bo'ladi. Yangi kapitallar ko'proq foyda keltiruvchi sohalarga intilib, ishlab chiqarishning kengayishiga, taklif ko'payishiga olib keladi. Shu asosda narxlar pasaya boshlaydi. Shuningdek, foyda normasi ham pasayadi. Kam foyda keltiruvchi tarmoqlardan kapitalning chiqib ketish hokimiyati natijaga olib keladi; bu yerda ishlab chiqarish hajmi o'zgaradi, tovarlarga bo'lgan talab ular taklif qilishidan oshib ketadi, buning oqibatida narxlar ko'tariladi.

Tarmoq ichidagi raqobat. Har bir tarmoqdagi mavjud korxonalarining texnika bilan ta'minlash va mehnat unumdorligi darajasi turlicha bo'lganligi sababli, ushbu korxonalarda ishlab chiqarilgan tovarlarning individual qiymati bir xil bo'lmaydi. Tarmoq ichidagi raqobat tovarlarning ijtimoiy qiymatini, boshqacha aytganda, bozor qiymatini aniqlaydi va belgilaydi. Bu qiymat, odatda, o'rtacha sharoitda ishlab chiqarilgan va muayyan tarmoq tovarlarining ahamiyatli qismini tashkil etadigan tovarlarning qiymatiga mos keladi. Tarmoq ichidagi raqobat natijasida texnika darajasi va mehnat unumdorligi yuqori bo'lgan korxonalar qo'shimcha foyda oladilar va aksincha, texnik jihatdan nochor

korxonalar esa ishlab chiqarilgan tovar qiymatining bir qismini yo'qotadilar va zarar ko'radilar.

Kapitalning to'planishi bu qo'shimcha qiymatning bir qismini jamg'arish natijasida kapitalning hajmini oshirishdir. Bu jarayon quyidagi ko'rsatkichlar orqali tavsiflanadi; korxonadagi ishlovchilar soni, korxonaning ishlab chiqarish quvvati, qayta ishlanayotgan homashyo miqdori, tovar aylanmasi hajmi, foyda hajmi.

XULOSA; Raqobat dunyoda ham O'zbekistonda ham deyarli bir xil. Hamma yer ham raqobat narxni pasaytirish, sifatni oshirish orqali amalga oshiriladi. Raqobatning mavjudligidan deyarli barcha mamlakatlar iqtisodiy o'sishga erishdi. Oddiy dunyo miqyosida oladigan bo'lsak texnikalar yaratish bo'yicha Yaponiya, Xitoy, Amerika va Janubiy Koreya o'rtasida raqobat bo'layotgani yaqqol misol bo'ladi.

Undan tashqari bizning yurtimiz ham Markaziy Osiyo davlatlari bilan raqobatlashmoqda. Bu holat esa mamlakatimizning rivoji uchun juda katta ko'mak bo'layapti.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xodiyev, Yu Shodmonov SH.SH Iqtisodiyot nazariyasi. Darsli Barkamol fayz-media 2017 159-162 bet
2. O'lmasov A, Vaxobov A.B iqtisodiyot nazariyasi darslik "Iqtisodmoliya" 2014 230 bet
3. V.Xojiyev, K.Mambetjanov Экономикаическая теория Учебник. Т Iqtisodmoliya 2019-552 bet
4. To'ychiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 40-41.
5. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 589-592.
6. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS // INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 1.
7. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE // TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 205-208.
8. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 155-164.
9. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR // Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.

10. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
11. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
12. To'ychiyeva , N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
13. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
14. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
15. Tuychieva N., Xaydarov B., Rashidova G. MONEY-CREDIT SYSTEM IN UZBEKISTAN //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 246-250.
16. Nodira T., Kudratbek N. DEVELOP ANTI-MONOPOLISM AND COMPETITION ESSENTIALLY, ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMY //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 1243-1258.
17. Nodira T., Jushkunbek X. THE ROLE AND PLACE OF INTERNATIONAL ECONOMIC ORGANIZATIONS IN SOLVING GLOBAL ISSUES //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 1176-1190.
18. Nodira T., Nodir M. LABOR FORCE, ITS EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 1191-1205.
19. Nodira T., Shukrullo A. TYPES OF MARKETING AND ITS CONTENT //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 1206-1220.
20. Nodira T., Bibixonim S. DIFFERENT FORMS OF PROPERTY //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 1221-1235.
21. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
22. Xaydarov Baxrom Xolmuradovich, & Saitov Sirojiddin Abduvalievich. (2022). RAQAMLI IQTISODIYOTDA KICHIK BIZNESNING O'RNI. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 1(2), 113–116. Retrieved from <http://journal.jbnuu.uz/index.php/ijcstr/article/view/131>
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish

Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>

24. Хайдаров, Б. (2021). СОКРАЩЕНИЕ БЕДНОСТИ В РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕФОРМ. Экономика и образование, (4), 288–292. извлечено от <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/174>

25. Бахром Хайдаров Холмурадович. (2022). БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ . PEDAGOGS Jurnal, 12(2), 139–142. Retrieved from <http://pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/1513>

26. Nodira T., Xaydarov B., Zafar Q. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF COMPETITION AND MONOPOLY IN THE ECONOMY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 241-245.

27. Xaydarov B. IMPACT OF INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION ON THE DIGITAL ECONOMY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 163-174.

28. Sirojiddin S., Azizbek A. TRANSITION TO THE MARKET ECONOMY AND ITS CHARACTERISTICS IN UZBEKISTAN //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 255-258.

29. Nodira T., Sirojiddin S., Azizbek Z. SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 260-264.

30. Sirojiddin S., Nodira T., Dinora S. CHARACTERISTICS OF PRICE AND FORMATION //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 265-270.

31. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.

32. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.

33. Nizametdinov, A. A. (2022). OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(6), 96–98. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php/cf/article/view/104>

34. Nizametdinov, A. A. (2022). OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(6), 58–60. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php/cf/article/view/96>

35. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF" MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.

36. Nizametdinov A. et al. THE IMPORTANCE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 11. – C. 251-254.

37. Akramovich N. A. et al. RAQAMLI IQTISODIYOTNI O'ZBEKISTONDAGI O'RNI //Conferencea. – 2022. – C. 67-69.

38. Nizametdinov Ali Akramovich. (2022). SUN'IY INTELEKTNI KADRLAR SIYOSATINI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 1(2), 251–253. Retrieved from <http://journal.jbnuu.uz/index.php/ijcstr/article/view/171>